

Pest-Buda egykori és mai parkjairól

Talán oknyomozó látásnak nevezhetném azt a szenvedélyt, mely akkor kerít hatalmába, mikor egy park vagy sétány fáit járjuk. Visszaképelem csemetekorukat, mely mai öreg alakjukban is bennük rejtőzik. Képzeltben lefosztom róluk az évtizedeket, fél századokat és visszapergetett filmhez hasonlóan keresem bennük életük kezdetét, s a játékot továbbbúvva: elképzelem várható jövőjüket is, a lassan pergetett film folytatását. Ilyenkor a Rákóczi út serdülő platánfái alá odagondolom a piros kerekű konflisokat, a féllábú újságárst, aki a „8 órai újságot” tartotta a járókelők elé különös vakkantással, mert az első világháború benuult hadirokkantja volt szegény.

Mi mindent láttak ezek a fák! Kosztolányi Üllői úti fáit vagy pl. az Alagút budai torkában álló platán, mely jó évszázada dacol a neki-nekiütkező sárhányók koccanásaival. Őles törzse meg sem rendül az ütésektől, s koronáját büszkén terjeszti a mérges gázfüst fölé. Onnan nézi a szünni nem akaró forgalmat.

A 4-es autóbusz hirtelen omnibusszá válik alattam, és a fa fiatal korának egyik ága végigcirógatja a szellős ablakon keresztül karomat.

A Lógodi utcában lakunk. Figyelő tanúja voltam a Vérmező parkosításának. A háborús romtörmelék, mellyel a mai felszínrel méterekkel mélyebb Vérmező teknőjét feltöltötték, nehéz harcra kényszerítette az átültetéssel idetelepített fákat, hogy gyökerük ezen a törmelékéregegen áttörve el tudja érni az alulrekedt termőföldet.

A 20–25 évesen kiültetett nyárfák egyikének-másikának sikerült, és ma ezek a (25–35 éves fák) a Vérmező legöregebb (60 éves) fáit. Először a park déli csücske készült el Csorna Antal tervei szerint, az ezt követő években az északi és középső rész Jancsó Antal tervei szerint. Martinovics emlékművét eredetileg örökzöld Chameciparisos állták körül. Ezek már kipusztultak, a körből kiinduló hosszanti sugárutak azonban megmaradtak.

A Vérmező eredetileg a Vár védelmének céljából maradt beépítetlen. 1752-ben a várfalaktól puskalövésnyire jelölték ki azt a Glacisnak nevezett területet, melynek maradéka a mai Vérmező és a Horváth-kert parkosított területe.

A kertek, parkok alakulnak és sohasem tekinthetők befejezettek. Akár az élet, lezáratlanok. Jól emlékszem, 31 évvel ezelőtt a déli játszótér közelében az út mellett egy kis szomorúnyírfát ültettek ki. Az egyik kertészesztikai tanulmányomban meg is írtam, hogy a tervezés bájt kölcsönzött neki. Ágait mindegyre lefelé növeszti. Ma sem sokkal nagyobb, mint akkor volt, de most olyan, mint egy zsémbes öreg.

A forma beszédes, ha az ember történést lát benne. Így beszédesek azok a félköríves teraszok is, melyek a Vérmező Attila út mentén létesített sétányait meg-megszakítják. A várból lehordott romtörmelék-ötlesztették ide a második világháború után. A feltöltőanyagot ezen a helyen a kertépítők torta formájú teraszokká képezték ki. Közülük a legnagyobb, mint egy monumentális posztamens szolgál alapzatul, Szabó Iván alkotásának, a budai önkéntes ezred emlékművéhez.

A metróépítkezések barakkjai a park Déli pályaudvar felőli részén egy ideig nagy területet foglaltak el. Nemrég a barakkokat lebontották, és újszerű üdülőkerti részt létesítet helyükön a Fővárosi Kertészet. Bevezették itt is a szabad gyephasználatot. Ha ma valaki a Déli pályaudvari aluljáróból feljön, hogy keresztül sétáljon a parkon, mindjárt a Herman Ottó-emlékmű faragott szikláján zsvajgó fürdőző gyerekekbe ütközik, akik a csobogó kutakban frissülve, nagy csatazajjal veszik birtokba a természetudós emlékkövé, sokan labdázna. Jó időben napozó felnőttek között jutunk át a Várba vezető Zerge-lép-

csőhöz. A nehezen mozdítható, kényelmes kerti bútorokat a Fővárosi Kertészet mérnökei külföldi tapasztalataikon okulva honosították meg és tették a Vérmező közepét igen otthonossá velük.

A Vérmező egyik fontos láncszeme annak a kertorsozatnak, amely a Hűvösvölgy és a Pasarét levegőjét a Városmajoron, Horváth-kerten és a Tabáni-parkon át behozza a Duna fölé. Ez a budai szellőzőcsatorna tehát az Erzsébet-híd budai hídfőjénél ér véget, ugyanúgy, mint a hajdani Ördög-árok.

A múlt század húszas éveitől a Városmajor volt az ünnepi királynő. Schams így írt róla 1820-ban: „Amint a budai vár lakója kilép a Bécsi-kapun, tekintete máris a Krisztinaváros legszelebb kertjein és a Városmajor elősövényekkel és a fasorokkal keresztülszelt pázsitján pihen meg. Alighogy a tavasz kiöntötte zöldjét a határba, máris tarka rajokban özönlik le az úton a vár népe, az alsóbb részekben csatlakoznak hozzá az itteni lakók, s végül az embertömeg eloszlik a különböző mulatóhelyeken.”

A Városmajort – Buda töröktől való felszabadítása után – Buda város tanácsa és a Kancellária vitatta magának. Mai alakját Tallherr József állami építész tervei szerint francia (geometrikus) stílusban nyeste, egyenes utakkal, sövényekkel, virágágyakkal. Ezt a jellegét a major máig is megőrizte. Stílustörténetileg talán nem is jelentős alkotás, de várostörténeti szempontból igen, ahogy Schams mondja: „Május 1-én a Városmajor az ünnepi királynő, s még a Zugliget és a pesti Városliget is szerényen húzódik meg e napon.”

A Városmajor, mint annyi, fákkal beerdősített szép park a túl sok létesítmény áldozatául esik. Szabadtéri színpad, sportcsarnok, jégpálya, nagy felületű játszóterek, sportpályák, büféépületek stb., mindez az egyre kevesebb fa „árnyékában” aránytalanul sok.

Mintegy 10 esztendővel ezelőtt a Földtani Intézet (Varju Gyula) kezdeményezésére sziklakompozíciókat helyeztünk el Budapest parkjaiban, ezek a múzeumi bemutatás céljait is szolgáló gyönyörű földtani képződmények azóta igen sok embert vonzanak. Szívesen ülnek a pihenni vágyó emberek ezeknek az őstermészetet idéző, csendes szikláknak a közelében. Természetesen, mint minden vonzó elemmel, ezeknek is vigyázni kell, hogy ne hatalmasodjanak el a kert élő növényzetén.

A Gellérthegy szikláira egykori mesterem, Burghardt Rezső nyitotta fel a szemem. „Akármerre fog járni a világban, illet úgy sem fog találni.” – mondotta. Ez Budapest homloka. Valóban kolosszális. Magasban vezetett sétányai a Duna fölött végtelen kilátást nyújtanak a pókhálós szerkezetű város felett. Gyermekkorom óta legmeghatározóbb tájélményem. Elmondhatom Kazinczyval: „Nékem az emberiség s Pest-Buda tája hazám.”

Téli alkonyokon itt sétáltunk édesapámmal, sült gesztenye forrósitotta a zsebemet. Lent a zajló Duna, a sorra kigyúló városi világítás lámpafüzerei. A mai Budapest legmegejtőbb látványossága, beleértve a Halászbástya világhírus panorámáját vagy a Vár ablakaiból, kerti teraszairól nyíló kilátást is. Ez a pest-budai panoráma a Gellérthegyről a legáttekinthetőbb, talán onnét, ahol a már említett sziklakompozíciók leglátványosabbját, a bazaltoszlopokat felállítottuk. A mélységben az Erzsébet-híd lendülő íve vezeti szemünket a pesti hídfő római emlékeket őrző romkertjéhez. A rómaiak is itt védték már az átkelőhelyet az e célra épített castrumukkal.

Ha ma egy Budapest-térképnek ebbe a pontjába szúrjuk a körzönket, szembetűnő, hogy 3 kilométeres körzónnyílással első parkjainak övezetét kapjuk. A Városmajor, a Margitsziget, a Városliget, a hajdani Orczy-kert, de még a Lágymányoson volt egykori Nádor-kert is ezen a köríven feküdt. E zöldgyűrű a régi Budapest körül abból adódott, hogy az átkelőhelyhez minden irányból érkezők egy sugaras városkeresztet útjait „taposták ki”. Összekötésükből adódott az első városfal íve a Kiskörút mentén, majd ekörül jöttek létre a Nagykörút vonalai, s az egyre táguló város hozta létre a külső körutak íveit is. Külföldi útleírók már a múlt században megjegyezték, hogy míg Pest város elvileg határ nélkül terjeszthető, addig Buda szerves fejlődése a hegykoszorú gerincén lezárul. Ez az áttekinthetőség teszi esztétikailag átfoghatóvá Budapest panorámáját anélkül, hogy Eiffel-tornyot kellett volna hozzá építeni. Ma a progradialó városfejlődés egy 8 kilométeres zöldgyűrű közbeiktatását teszi időszerevé az Erzsébet-híd pesti hídfője körül. Mindehhez hozzátartozik annak az elkésett felismerése, hogy a budai hegyeket, ezt a csodálatos zöld hátteret nem lett volna szabad nagy házakkal beépíteni. Az én gyermekkoromban még Budapest tüdejének nevezték ezt a hegykoszorút. A Gellérthegy déli oldalán virágzó mandulafák jelezték a tavasz beköszöntét. E terület „kőkeretes” parkosításával és a gyönyörű mandulás odaveszett. Újrásítását a szakemberek különös ma gyarázattal ellenezték: ószerintük a felmelegedő sziklák forró levegőfúgánya akadályozza meg, hogy a kelenföldi erőmű napi 12 vagon korma kedvezőtlen szélirány estén a pesti oldalra átszálljon. Nem tudom, hogy ez az elmélet a gyakorlatban igazolódik-e? A Gellérthegy mandulafáit mindenesetre sajnálom a kőkeretes virágágyakkal díszített dekoratív kerti megoldással szemben, bár kétségtelen, ez is látványos a városhátterrel.

De nézzük most sorjában a három kilométeres zöldgyűrű elemeit. Kezdjük az *Orczy-kerttel*, mely az Úllői úti klinikák és a park mai területén létesült 1794–1797 között. Tervezője Petri Bernhard gazdasági szakember, akit Ausztriából Sándor főherceg hozott Magyarországra. A francia forradalom elől menekülő tervező aulikus (udvarhű) ember; Magyarországon elébb Vedrődön a gróf Zichy-, Héderváron a gróf Viczay, Rárón a gróf Sándor-parkot tervezte, majd az Orczy-kert létesítésére kapott megbízást. A feladat roppant nehéz volt, hiszen a parkot olyan helyen kellett telepíteni, ahol a legkisebb szél is por- és homokfelhőket kavart fel. A telepítés évében ráadásul olyan száraz nyár volt, hogy a 300 000 elültetett fa kipusztult. Az óriási terület újrásítását három év múlva, 1797-ben megismételték. Tette ezt Orczy László báró azzal a szándékkal, hogy Pest és Buda lakóit a kellemes sétahelyre, saját parkjába vezethesse. Egy

készülő parkfilmhez nemrég kísérőszöveget kellett mondanom. Ez a hely alkalmasnak mutatkozott annak a véleménynek kifejtésére, miszerint a kultúra, szemben a civilizációval, mindig áldozat szülötte. Ha valaki feje alá tesz egy párnát, az civilizáció, tehát kényelmi kérdés – de ha ezt a párnát más feje alá teszi, az kultúra.

A kert is ilyen, más feje alá tett párna.

A kert tervezője, korának divatjaként a szentimentális stílus követője: szomorúfüzek, patak hajtotta malmocskák, kis halmokra vetődő árnyékok, urnák, sírok a fájdalom kendőivel, remeteségek, romok jelzik a bágyadt melankólia közérzetét az arisztokrácia hanyatlása idején. Petrinél ez csak modor, mint a kert érzelmes hangú leírása is, mely tervjazok helyett, mint egy film forgatókönyve maradt ránk; tegyük hozzá: túl érzelmes megfogalmazásban. Ha azonban ennek a külsőséges felszínnek a mélyére nézünk, nagyszerű felismerést tehetünk.

Petri volt az első a kerttervezés történetében, aki tudatosan az időre bízta alkotásának kialakulását, mely a biológiai szempontok mérlegelése eredményeként a telepítést követő évtizedekre pontosan a kívánt formává alakult. Tehát programot, koreográfiát adott, mely az idő-kiterjedésű kert alkotásnak ma is a legszakoszerűbb példája lehetne.

Ilyent készített Petri az Orczy-kertről is, mely a szokott tervjaz helyett mintegy előrevetítve, azt a leírt képet adja, amely majd 20–30 év múlva a látogatót fogadja. Schams volt ez a látogató, aki valóban azt találta az 1820-as évek Orczy-kertjében, amit Petri a XVIII. század végén képzeletéből (és nagy természetismeretéből) merítve leírt. Az effajta tervezés, amely a természet állandó törvényein alapszik, és amely a parkot lezáratlanul a használó utódok alakító kezére bízta, a *legkorszerűbb eljárás* ma is. A kert csakis így tudja folyamatosan betölteni a szakadatlanul változó társadalmi igényeket.

De fordítsuk figyelmünket a következő parkra, a *Városligetre*. A Városliget arról nevezetes, hogy míg a zöldgyűrű többi parkja elsősorban az arisztokrácia kezén alakult ki, a ligetet főleg a feltörő polgárság zöldterületi igénye hívta életre. A hajdan mocsaras mező Mária Terézia erdőtörvénye alapján nyerte első rendezését.

Stolz János selyemtenyésztési felügyelőre bízta az 1785-ben kezdett ültetéseket, aki akáccal telepítette be a területet, s 1794-ig majdnem be is fejezte munkáját. Boráros János, a város bírja, azt indítványozta, hogy alakítsanak az új városrészről a közönség rendelkezésére álló parkot. 1799-ben gróf Batthyány József hercegrímással kötöttek szerződést, melyben 24 évre feltételesen bérbé adták az ültetvényt a hercegprimásnak. Batthyány József azonban korán meghalt, és öccsére, Tivadarra szállt a bérlemény. Batthyány Tivadar semmiképpen nem akart a liget fejlesztésére pénzt fordítani. A város ekkor jó példával akar előjárni, kiépítette a mai Gorkij fasort, és felparcellázta a fásor mentén húzódó területet, azzal a kötelezettséggel, hogy a tulajdonosok kerítést állítsanak, és fásítsák be. A város azonban ezzel sem tudott kedvet kelteni Batthyány Tivadarban a ligeti beruházásokhoz. Hiába közlik vele, hogy Batthyány Józsefnek szobrot akarnak állítani a ligetben, s az erdőt Batthyány-erdőnek fogják nevezni. A gróf egyre csak vágta a fákat, hallani sem akart a városligeti tervekről, s marháit legeltette benne. 1805-ben azután a városnak elfogyott a türelme, és Batthyánytól visszaperelte a bérleményt. A pert a város megnyerte, de nincs pénz a tervek megvalósításához. A Városliget fejlődése így csak 1808-ban, a Szépitő Bizottmány megalakulása után indult meg. Így is a világ egyik legelső, kifejezetten e célra létesült városi közkertje lett.

A nádor állott a Szépitő Bizottmány élén. Pályázatot írtak ki a Városliget rendezésére. Ezt Nebbien Henrik terve nyerte meg 1817-ben. Leírásából is kitűnik, hogy igazi, előrelátó, avatott ízlésű szakember. A tervek s a kivitelezési munkák nagy részét ingyen vállalta, példát mutatva, hogy a társadalmi áldozatkészséggel összegyűjtésre váró pénzből a nagyvonalú terv maradéktalanul megvalósulhasson. 27 főúr s a polgárság adakozásából meg is indulnak a munkálatok. Nebbien 1817-ben a Szépitő Bizottmány Pest város díszpolgárának jelöli, de a város haláttalanul megelégedezik a jelöléséről.

Ebből az időből származik a Fuit feliratú sír is, melyben Horváth Jakab, Grassalkovich herceg jogi igazgatója nyugszik. Dr. Thaly Tibor „200 éves a Városliget” című monográfiájában kimutatja, hogy Horváth Jakab azonos Martinovicsék védőügyvédjével. Amint a Kertészeti Lapok 1884. évfolyamában olvashatjuk, Horváth Jakab 700 forintot hagyott végrendeletileg a városra, azzal a kéréssel, hogy temessék el a Városligetben névtelenül, és sírjára csak ezt a szót írják: „Fuit” (volt). A téglákkal kifalazott sír 340 forintba került.

Mikor a Városligetben sétálok, újra megerősödik bennem az az alaptétel, hogy a régi parkokban az állandó elemet nem az alaprajz, hanem az idős fák jelentik. A liget is százszor és százszor változtatta már alaprajzát, de pl. a Rundó fái 1817 óta ugyanott díszlenek, csak a felvonulási térére szélesített Dózsa György út szelt le egy darabot, ez is alaprajzi változás volt.

De térjünk át a zöldgyűrű következő elemére, a *szigetre*. Sokáig vita tárgya volt, hogy a Margitsziget Buda vagy Pest városához tartozik-e. A budaiak azzal érveltek, hogy a hercegi lak melletti kápolna kulcsa annak idején az újlaki plébánosnál volt leadva. A szigeti templom elpusztulásával a Margitszigetről odakerült a Mária-kép is. A budai rendőrség tartotta fenn 1848-ban a rendet a szigeten, s oda is adóztak a szigetlakók. A régi vita végére csak a főváros egyesítése tett pontot. Ekkor a Lipótvároshoz csatolták (Kertészeti Lapok, 1894).

A sziget múltjára nézve elevenítsünk fel egy-egy epizódot előbb a feudális, majd a polgári világ jellemzésére.

1814 őszén III. Frigyes Vilmos és I. Ferenc a napóleoni Európa likvidálására Bécsben összegyűlt diplomatákkal együtt feljött Pestre, és a Margitszigeten részt vettek egy fényes szüreti mulatságon. A Magyar Kurír, az akkor Bécsben szerkesztett egyetlen, magyar nyelvű újság leírja a margitszigeti szüretet. (Rexa Dező közlése):

„A császári vendégek egy pesti halásztanyánál, melynek neve Vizatánya volt, vitorlás hajócskára ültek és azon keltek át a Dunán . . . Amint Ő Császári Királyi Fensége a mi Felsőleges Urunk felsőleges vendégeivel a szállóház érkezett, megszólalt a nagy török muzsika. Arra előállott 16 pár fiú és leánygyermek szép világoskék magyar öltözetben, ezüst zsinórral és 4–4 pár leány és ifjú valóságos tót, horvát, rác, szász, bosnyák, oláh nemzeti öltözetekben. A legények puttonyokkal, a lányok kosárákkal. Ezeket követték gyönyörű szépségű pástortányók. A fentebb említett két igazgató urak (Blaskovics Antal kamarális ingrossista s Gammel senátor), mint szállópástorok, beállították ezen szedőket a munkába. A szedés közben a szép szedőnek felváltva a felsőeknek szállógerezdekkel udvaroltak, melyeket Ő Felsőleges nemcsak kegyesen fogadtak, hanem belőlük enni is méltóztattak.”

Tovább nem folytatom az idézetet, azt hiszem, elég közelhozta a század' eleji világot. A palatinus (a nádor) azonban kivételes egyéniség. A nagy költségekkel kialakított szigetet átadja a látogatóknak, s maga a szigetlakba vonul vissza. A szabadságharc előtti időkben azonban elég körülmenyesen megközelíthető kirándulóhely volt még a sziget. Az Életképek 1845. évi kötetében (alighanem Frankenburg Adolf tollából) olvassuk ezt a közleményt: „ . . . múlt héten, midőn már néhány napig tartott a hőség (még az árnyékban is majdnem 32°-nyi volt) kedvünk kerekedett az ú.n. Margit- vagy Nádor-szigetet meglátogatni. A legrekkenőbb hőségben átsétáltunk Budáról Pestre és ráültünk a gőzörsre és egy rongyos ponyva alatt, mert újat azon csekély haszonból, melyet a testvérvárosok közönsége mintegy 20–30 ezer pengő forintig az igazgatóság zsebébe cseppent, még nem lehetett csináltatni, a Császárfürdőig vitettük magunkat. Itt kiszállottunk s mivel nem volt kedvünk egy bérkocsinak azon párszáz ölnyi térért, mely a fürdő és azon hely között fekszik, (ahonnan a szigetre rozzant ladikon és rozzant részékek által történik az átszállítás) két váltó forintot fizetni, felballagtunk lassan a Dunapartra, s midőn több gödrot átugrottunk, néhány kerítésen átszöktünk s a lovak általi elrántást kikerültük volna, félsülten érkezünk az átszállításhoz. Itt majdnem másfél óráig lestünk a csónakra, mely éppen két perccel előbb indult el egy sereg természetkedvelőkkel s oly fontolva haladt, hogy azon kis tért, mely a budai part (a pestiről tilos az átszállás) s a sziget között fekszik, rendesen félóra alatt szokta meglapátolni. Valahára az egyetlen sajkába belökhettük magunkat, félóra múlva a szigetnek hűs árnyaiba jutottunk.

Az igaz, hogy itt igen szép minden: a legbujább örökzöldnek tetsző friss növényélet gyönyörködte a szívet, felvidítja kedélyünket – csak az átkozott szünyogok ne volnának! Körülsétáltuk a szigetet, s miután azt az egy-két kőhalmot, mit itt romnak neveznek, megvizsgáltuk, elértünk a kertészlakhoz és megszólítottunk egy fehérscselédet: hozna valamit falatozni. Letelepedénk egy ronda asztal mellé, melynek különféle „garnitúr”-jai aligha Viktus-cukrásznál készültek. Egypár negyedóra múlhatott, midőn elénkbe tétegett egy fazék savanyú tej, három üshengyeni avas vaj s pár pohár friss vízzel leöblítvén étvágyunkat, útnak indultunk. A parthoz értünk, éspedig szerencsénkre, mert ha két perccel később jövünk, a sajkánknak már csak hült helyét találjuk. Midőn a Császárfürdőhöz értünk, a „Buda” gőzös éppen orrunk előtt defilírozott le a szőke Duna hullámain s még valódi szerencsénknek mondhatni, hogy egy elkésett bérkocsiba vetettük magunkat, ki részint irgalmasságból, részint 5 váltóforintért hazadöcögtetett bennünket.”

Ilyen volt a Margitsziget a polgári Pest-Budán.

Aki ma az évszázados platánok alatt megáll, elgondolkodhat ezeknek a faóriásoknak történelmén. A zajló Duna egy alkalommal megsebezte egyiküket. „Nem akarok nyomorékot látni” – mondta József Nádor, és kivágta a megsebezett fát. A Margitsziget déli végében azonban láttuk ilyen megsebezett faóriások megújulását. A háború után új sarjakat hajtottak, és ma ezek a sarjak egész erdőnyi fává terebélyesedtek, de Arany tölgyei sem mutatnak olyan kort, mint amilyen idősök.

Mikor a Tölgyek alatt című versét írta, mögéállt József királyi herceg. „Jó költő, de nem jó botanikus – mondotta –, a fa, amely alatt ül nem tölgy, hanem hárs!” Bizonyára arra az öreg hársra kell gondolnunk, mely a tölgyektől északra mintegy 40 méterre áll, hatalmas törzsével és előregedett koronájával.

Szállóival, kaszinójával, fürdőivel, sportpályáival és szabadtéri színpadával, hatalmas virágparterjeivel a Margitsziget egyike a leglátogatottabb budapesti parkoknak.

Olvastam, hogy Richard Wagner egy hölgy társaságában sajkán menekült a szigetről a mai új-lipótvárosi partok felé, a hirtelen kerekedett vihar elől. Elérte a partot, csak maga tudott a csónakból kiugrani, a hölgyet a víz tovább sodorta, és valahol a Lágymányosnál kötött ki, gondolom nem éppen a zöldgyűri utolsó láncszeménél, a hajdani Nádorkertenél, mert az nem a Duna partján, hanem a mai Lágymányos területén, beljebb volt, ugyancsak az Erzsébet-híd hídfőjétől három kilométeres távolságban, mint hírneves társai. Kapuján ez állt: Ó! Beata solitudol!, másik oldalt: Ó! Sola beatudo!

Ó! Boldog egyedüllet! – Ó! Egyedüli boldogság!

A Nádor-kert azóta megszűnt. Felszámolta az új társadalom, amelynek már nem a boldog egyedüllet volt az egyedüli boldogsága.

Balogh András